

Història

Un estudi fet en el marc de la publicació d'una exemplar de la revista Querol sobre la Guerra Civil a la Cerdanya actualitzada en 143 els morts per acció violenta durant el conflicte. Els historiadors

apunten a una combinació de factors principalment a Puigcerdà entre la venjança i els interessos personals com a condicionats per una xifra que veuen impròpia d'un territori de la rereguarda

La Cerdanya xifra els morts de la Guerra

Un estudi publicat en l'últim número de la revista especialitzada en història de la Cerdanya Querol ha situat al voltant de 143 la xifra de morts violentes a la comarca en el marc de la Guerra Civil espanyola entre els anys 1936 i 1939.

L'informe, que ha estat inclòs en un dossier especial sobre el conflicte a la vall coordinat per Alfred Pérez-Bastardas, Joan Peitx, Enric Quilez i Núria Casamitjana, remarca que es tracta d'una xifra aproximada resultada de les investigacions i enquestes. Igualment, el treball no inclou els soldats cerdans morts al front ni els soldats i refugiats morts en la retirada. Entre els episodis amb més baixes a la comarca hi ha el bombardeig de Puigcerdà de l'any 1938, en el qual hi van morir 26 persones; el de 26 persones que van ser mortes a la Collada de Tosques quan intentaven passar la frontera; l'episodi del Còrrec del Gavatx, en el qual van ser executats vint veïns de la vila; l'afusellament de 16 soldats republicans a Martinet; o l'explosió del polvorí del Pla de la Mort, en el qual van morir deu persones. Altres morts violentes en aquest període van ser, entre d'altres, les del notari Ramon Palmès a Puigcerdà; el tinent de carabiners Jenaro Esteban a la Collada; l'excalcalde de Puigcerdà Bonaventura Vermis entre Puigcerdà i Urtx; el procurador de tribunals Valentí Gòrriz també entre Puigcerdà i Urtx; el secretari judicial Pau Galceran i dos fills seus a la vila; el tinent de carabiners Lamiana a Puigcerdà; el coronel retirat Francesc Lassus a Puigcerdà; dos capellans morts trobats a Cortàs; l'arxiver i mossèn Jaume Martí a Puigcerdà; el mossèn Antonio Monsó a Puigcerdà; Domingo Pont a Bellver; Joan Viladomat i Antonio Tor a Alp; el mestre Domènec Sala i Xavier Pons a Das; l'agricultor Jacinto Carrera a Puigcerdà; Francisco Ravetllat, Francisco Oliu, Jaime Domènec, els mossens Pedro Bragolat i Frederic Sirvent i el preceptor dels germans Moller a Puigcerdà; el mossèn Lluís Navarro Lles; el mossèn de Bellver Josep Mitjana i el seu guia Joan sala entre Bellver i la Seu; Roser Civit i Maria Degollada a Puigcerdà; el coronel Francisco Lasus i el

MIQUEL SPA
Bellver de Cerdanya

Una bomba cau sobre Puigcerdà l'any 1939 en el marc del final de la Guerra Civil espanyola

mossèn Federico Sirvent a Urtx; l'anomenat El Cojo de Malaga Antonio Martín, Julio Fortuny Antonio Carchaco, un xofer i dos milicians a Bellver; les víctimes de la Serradora de Puigcerdà Juan Anglada, Juan Basagañas, Joan Mangles, José Costa, Esteban Font, Jaume Font i un oncle de Basagañas; i el carrabiner J. Esteller a Puigcerdà.

L'historiador Joan Peitx ha considerat en el transcurs de la presentació de la revista a Bellver, que es tracta d'una xifra considerable tenint en compte que la Cerdanya va ser un territori de la rereguarda, i no pas del front. En aquest sentit, i amb la voluntat de trobar una resposta, Peitx apunta que cal buscar-la l'any 1934, dos anys abans, perquè quan Companys proclama l'Estat Català dins la Federació Ibèrica, a Puigcerdà es produeix una revolta republicana que fa fora l'alcalde de dretes i s'instala al poder. Posteriorment, arran del fracàs immediat, un dia

El Grup de Recerca amb el professor Joan Peitx coordinen noves anàlisis del conflicte

L'entitat i els historiadors fan una crida als joves investigadors a aclarir més episodis

després, de la proclamació, a Puigcerdà es desencadena una operació de repressió contra els d'esquerres que havien agafat el poder, molts dels quals van haver de fugir. Aquest fet és clau, segons apunta Peitx, perquè dos anys després, en el context general d'una amnistia, «els represaliats tornen amb una situació de més

poder i, les coses que passen a Puigcerdà són diferents de les que passen a Bellver, on hi havia un alcalde republicà el 34 i, per tant, no hi va passar res. En canvi, a Puigcerdà, quan els republicans recuperen el poder es crea un comitè antifeixista com els que es creen arreu de Catalunya. En aquests comitès hi ha gent de la CNT, del POUM, d'ERC, del PSUC, d'altres partits minoritaris i fan un pacte amb els anarquistes, que eren els qui tenien les armes al carrer». Peitx apunta que «avui, al segle XXI hem de considerar aquest comitè com el responsable polític, no el responsable concret, però sí el polític de les actuacions que hi va haver els primers mesos...».

En aquest escenari, l'historiador enumera factors que es van sumar en la generació d'un pòsit de violència: l'ànim de venjança de la gent d'esquerres represaliada el 34, conflictes per interessos personals per resoldre, la presència dels carabiners que es van afegir a

donar suport a la CNT. Peitx apunta que aquesta combinació de factors va desencadenar una violència que encara avui és tractada amb silenci per part dels veïns de Puigcerdà.

Un dels episodis clau pel que fa a les morts violentes durant el conflicte a la Cerdanya és el conegut com el del Còrrec del Gavatx, un indret al terme de Fontanals a mig camí entre Puigcerdà i Alp. En aquest punt, una creu, i des de l'any passat també un monòlit, recorda els vint puigcerdanesos executats. Sobre aquest episodi i l'elaboració de la llista de noms de persones que havien de ser executades els historiadors no han aclarit plenament l'autoria ni les circumstàncies exactes de la seva redacció. Una altra obra, també recollida en la revista, apunta com a hipòtesi que, efectivament, la llista venia feta des de l'any 1934 per part d'ERC. Es tracta del treball fet per Antonio Gascón i Agustín Guillamón explicat a Nacionalistas contra anarquistes en la Cerdanya, 1936-1937. Sobre aquests fets, Peitx reitera que la CNT i la FAI eren qui tenien les armes al carrer i que a la llista hi havia antics militants de la Unió Patriòtica que formaven part de l'Ajuntament l'any 34, gent conservadora de dretes no feixistes i alguna persona que hi va ser inclosa de manera més improvisada. Seguint en el terreny de les hipòtesis i recollint els estudis fets per Gascón i Guillamón, la llista respondria a una relació de donants amb l'exèrcit espanyol de l'any 34. Amb tot, la llista no ha aparegut mai. L'anàlisi general del conflicte bèl·lic a la comarca en aquests darrers estudis assenyalen de manera especial l'actitud dels membres de la CNT i la FAI com a generadora de violència i, al capdavant, responsables d'aquesta xifra de 143 morts per acció violenta.

Crida a estudiar altres períodes
Des del Grup de Recerca de Cerdanya, entitat editora de la revista Querol, així com des dels mateixos historiadors que han participat en els estudis recents han encoratjat les noves generacions de joves historiadors a estudiar més els episodis de la Guerra Civil a la Cerdanya. ■

